

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

№6

ILMIY ELEKTRON JURNALI

ISSN: 2181-3965
VOLUME 6
TOSHKENT 2026

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avezimbetovich – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, texnika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma’naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta’lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

To‘lqin Zakirovich Teshabayev –iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne’matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymuratov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Fan, ta’lim, madaniyat, sport va yoshlar masalalari qo‘mitasi raisi

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta’lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu’min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo‘yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo‘rayev Abdug‘affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyevich – Farg‘ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug‘bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasi professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Teshayev Zavqiddin Jabbor o‘g‘li – Qarshi davlat universiteti Turizm va marketing kafedrasi dotsenti, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xalilova Shoxsanam G’ayrat qizi - iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Hazratqulov Shahboz Boboqul o‘g‘li – Qarshi davlat universiteti Iqtisodiyot kafedrasi dotsenti, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o‘g‘li – mas’ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O’zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

“**Moliyaviy texnologiyalar**” ilmiy elektron jurnali 23.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№R-566966** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

ISSN: 2181-3965
VOLUME 5

MUNDARIJA

1.	Jumayev Akbar Mahmudovich	Turizmning hududiy iqtisodiyotdagi o‘rni va joylashtirish resurslaridan foydalanish samaradorligini statistik baholash	8
2.	Mamutova Amina Raxmetovna	Qurilish tashkilotlarida zamonaviy va ananaviy usullarda xarajatlarni hisoblashning usullari	14
3.	Нурматова Насиба Шерзодовна, Гозиев Ризоиддин Чулпонович	Экономическая роль Узбекистана как стратегического партнера в Центральной Азии	23
4.	Amatov Azizbek G‘ayrat o‘g‘li	Tijorat banklarida aktiv va passivlarni boshqarishda obligatsiya emissiyasining o‘rni: likvidlik, muddatlar nomuvofiqligi va qayta moliyalash risklari	29
5.	Saitkulov Suxrob Shavkatovich	Budjet tashkilotlarida ichki auditning natijadorligini baholash ko‘rsatkichlari tizimini takomillashtirish	36
6.	Kulboyeva Nargiz Majitovna	Tijorat banklari faoliyatini transformatsiyalashuv jarayonini takomillashtirish	43
7.	Alimqulov Hikmatulla Bahrom o‘g‘li	Prognozdan ortiq soliq tushumlarini hududiy budjetlarda qoldirishning tabaqalashtirilgan mexanizmi	52
8.	Jo’rayev Shoxrux Yunusali o’g’li, Temirova Dilshoda Erkin qizi, Togayev Salim Sobirovich	Loyiha boshqaruvida Scope creep muammosi: sabablari, oqibatlari va oldini olish mexanizmlari	61
9.	Djurayeva Iroda Bahrom qizi	O‘zbekistonda institutsional islohotlar samaradorligini xalqaro boshqaruv indikatorlari asosida baholash	68
10.	Otaxonov Komilxon Saidolim o‘g‘li	Oliy ta’lim muassasalarining iqtisodiy barqarorligini kompleks baholash metodologiyasini takomillashtirish	73
11.	Tillaxo‘jayeva Sadoqatxon Shuxrat qizi, Ungarbayeva Aynura Baxtiyer qizi, Togayev Salim Sobirovich	Loyiha boshqaruvida xaridlar va manfaatdor tomonlar bilan ishlash	80
12.	Mexmonaliyev Abbosjon G‘ayratjon o‘g‘li	“Yashil” loyihalarni moliyalashtirishda moliyaviy-ekologik skoring modelini joriy etish mexanizmini takomillashtirish	88
13.	Shovkatov Nodirjon Ne’matjon öğli	Özbekistonda köçmas mulkni ommaviy baholaşning institutsional va metodologik asoslarini takomillaştiriş	95
14.	Jo‘rayev Isroil Ibrohimovich	Tijorat banklari faoliyati transformatsiyalashuvining bank xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishdagi roli	103

15.	Tadjibekova Dilnoza Baxtiyarovna	Fintex to‘lov servislarining (Payme, Click, Uzum) moliyaviy inklyuziyani kengaytirishdagi roli va ahamiyati	112
16.	Davranov Odil Jumanazarovich	Surxondaryo viloyatida ovlangan baliqlar hajmi ko‘rsatkichlarini arima modeli yordamida prognozlashtirish	124
17.	Tashxodjayeva Sevara Yarashevna	HR-brendingning paydo bo‘lish shart-sharoitlari va asosiy tushunchalarining shakllanishi	135
18.	Shaislamova Nargiza Kabilovna, Zohidova Ruxsora Komiljon qizi	O‘zbekistonda islomiy moliya asosida investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo‘nalishlari	141
19.	Сабирова Лола Шавкатовна	Взаимосвязь экономических и этических основ Узбекского предпринимательства	152
20.	Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	O‘zbekistonda raqamli to‘lovlar va moliyaviy texnologiyalar bozorining rivojlanishi: tendensiyalar, xatarlar va tartibga solish yo‘nalishlari	158
21.	Mamarajabov Abdisamad Saidmurot o‘g‘li	Bojxona auditida tanlov mexanizmlari va ichki nazoratni baholashning ilmiy-amaliy jihatlari	166
22.	Qilichev Sanjarbek Javlonbek o‘g‘li	Sug‘urta kompaniyalarining investitsion jozibadorligi iqtisodiy mohiyati va uni shakllantiruvchi omillarning nazariy-metodologik asoslari	173
23.	Mamatov Baxadir Safaraliyeviç	Özbekistonning xalqaro investitsiyaviy hamkorligini rivojlantirişning iqtisodiy mexanizmlari va ustuvor yönalişlari	183
24.	Ruziyev Baxtiyor Salimboyeviç	Özbekiston tijorat banklarining moliyaviy holatini topologik ma’lumotlar tahlili usulida baholaş	193
25.	Bo’riboyeva Zamiraxon Ravshan qizi	Yengil sanoat tarmoqlarida investitsiya loyihalarini moliyalaştiriş: muammolari va ularni hal etiş yöllari	202
26.	Арипов Нодир Салимович	Рақамли трансформация минтақа иқтисодиётини барқарор ривожлантириш омили сифатида	213
27.	Маматов Ахметжон Атажанович	Миллий иқтисодиётни тадқиқ этишнинг илмий-назарий асослари ва уни трансформациялаш омиллари	220
28.	Umurzakova Mo‘tabarxon Nodir qizi	Janubiy Koreyada tibbiy sug‘urta tizimini moliyalashtirish mexanizmlari va ularni O‘zbekistonda qo‘llash imkoniyatlari	229
29.	Abdulxakimov Sirojiddin Nurboy o‘g‘li	Korporativ tuzilmalar tomonidan xalqaro Yevroobligatsiyalar joylashtirish amaliyotining tahlili	235

ISSN: 2181-3965
VOLUME 5

30.	Dehkanova Nargiza Sharifovna	Kimyo sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni baholash mexanizmlarini shakllantirishning konseptual asoslari	242
31.	Xalilova Shoxsanam G‘ayrat qizi	O‘zbekistonda ta’lim va sog‘liqni saqlash sohasini budjetdan moliyalashtirish holatining tahlili	249

ISSN: 2181-3965
VOLUME 5

JANUBIY KOREYADA TIBBIY SUG‘URTA TIZIMINI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARI VA ULARNI O‘ZBEKISTONDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI

Umurzakova Mo‘tabarxon Nodir qizi
“Moliya va kredit” kafedrasi dotsenti, PhD
O‘zbekiston Milliy universiteti
E-mail: motabar.umurzaqova@mail.ru
ORCID: 0009-0002-2279-9629

Annotatsiya. *Maqolada Janubiy Koreya milliy tibbiy sug‘urta tizimi (NHIS)ning institutsional tuzilishi, sug‘urta badallarini shakllantirish tartibi, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari va moliyaviy natijalari tadqiq etiladi. 2014–2024-yillardagi badal stavkalari hamda 2024-yil daromad va xarajat ko‘rsatkichlari asosida moliyaviy barqarorlik omillari baholanadi. O‘zbekiston sharoitida davlat kafolatlangan tibbiy xizmatlar paketi, bosqichma-bosqich badal mexanizmi, risklarni birlashtirish va raqamli nazoratni uyg‘unlashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *tibbiy sug‘urta, NHIS, moliyalashtirish, sug‘urta badali, davlat subsidiyasi, moliyaviy barqarorlik, risklarni birlashtirish, O‘zbekiston.*

МЕХАНИЗМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ В ЮЖНОЙ КОРЕЕ И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ ПРИМЕНЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

Умурзакова Муътабархон Нодир кизи
доктор философии (PhD)
по экономическим наукам,
доцент кафедры «Финансы и кредит»
Национальный университет Узбекистана
E-mail: motabar.umurzaqova@mail.ru
ORCID: 0009-0002-2279-9629

Аннотация. *В статье исследуются институциональная структура национальной системы медицинского страхования Южной Кореи (NHIS), механизмы формирования страховых взносов, государственной поддержки и финансовые результаты. На основе динамики страховых тарифов за 2014–2024 годы и показателей доходов и расходов за 2024 год оцениваются факторы финансовой устойчивости. Предложены направления адаптации опыта к условиям Узбекистана.*

Ключевые слова: *медицинское страхование, NHIS, финансирование, страховые взносы, государственные субсидии, финансовая устойчивость, Узбекистан.*

HEALTH INSURANCE FINANCING MECHANISMS IN SOUTH KOREA AND OPPORTUNITIES FOR THEIR APPLICATION IN UZBEKISTAN

Umurzakova Mutabarxon Nodir kizi
Associate Professor of the Department
of Finance and Credit, PhD in Economics
National University of Uzbekistan
E-mail: motabar.umurzaqova@mail.ru
ORCID: 0009-0002-2279-9629

Abstract. *This article examines the institutional design, contribution-setting rules, public support arrangements and financial performance of South Korea’s National Health Insurance Service (NHIS). Using contribution rates for 2014–2024 and financial indicators for 2024, it*

assesses the determinants of financial sustainability and proposes approaches to adapting risk pooling, public guarantees and digital oversight to Uzbekistan.

Keywords: *health insurance, NHIS, financing, insurance contributions, government subsidies, financial sustainability, Uzbekistan.*

Kirish

Sog‘liqni saqlash tizimini barqaror moliyalashtirish davlatning ijtimoiy majburiyatlari, aholining tibbiy xizmatlardan foydalanish huquqi va milliy iqtisodiyotning moliyaviy imkoniyatlari o‘rtasidagi muvozanatni talab qiladi. Tibbiy xarajatlarning o‘sishi, aholining qarishi, davolash texnologiyalarining murakkablashuvi hamda surunkali kasalliklar tarqalishi an’anaviy budjet moliyalashtirishining cheklovlarini kuchaytiradi. Shu sababli xalqaro amaliyotda badallar, budjet transferlari va xarajatlarni boshqarish vositalarini birlashtirgan mexanizmlarga e’tibor ortmoqda.

Janubiy Koreya tajribasi yagona milliy sug‘urtalovchi doirasida resurslarni jamlash, mehnat munosabatlari ishtirokchilari o‘rtasida badal yukini taqsimlash va davlat tomonidan ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarni qo‘llab-quvvatlash jihatidan muhimdir. Mazkur tajribani O‘zbekistonga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirish emas, balki institutsional va fiskal sharoitlarga moslashtirish ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar sharhi

Mahalliy iqtisodiy adabiyotlarda ijtimoiy himoyani moliyalashtirish masalalari B. Umurzakov, T. Malikov, O. Olimjonov, N. Jumayev, D. Raxmonov, X. Shennayev, N. Mavrulova, Z. Bazarov, B. Mamatov va boshqa tadqiqotchilarning ishlarida turli jihatlardan o‘rganilgan [1-5]. Jumayev va Raxmonov sog‘liqni saqlash muassasalari moliyalashtirishining natijaviy mezonlariga, Shennayev sug‘urta faoliyatini rivojlantirishga, Bazarov esa tibbiy sug‘urta amaliyotini takomillashtirishga e’tibor qaratgan. Mazkur tadqiqotlar milliy tizim uchun nazariy asos yaratadi, biroq Janubiy Koreya badal va transferlar tizimining dinamik moliyaviy tahlili alohida yondashuvni talab etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada qiyosiy-institutsional tahlil, dinamik qatorlarni solishtirish, tarkibiy ulushlarni hisoblash va mantiqiy umumlashtirish usullari qo‘llanildi. Birlamchi statistik manba sifatida Koreya Milliy tibbiy sug‘urta xizmati (NHIS) e’lon qilgan badal stavkalari [6] hamda Koreya Milliy Assambleyasi Budjet idorasining 2024-yil moliyaviy ijro ko‘rsatkichlaridan [7] foydalanildi.

Tahlil va natijalar

Janubiy Koreyada milliy tibbiy sug‘urta tizimi aholining keng qatlamlarini umumiy sug‘urta mexanizmiga jalb qilish asosida faoliyat yuritadi. NHIS sug‘urta badallarini yig‘ish va moliyaviy majburiyatlarni bajarishda markaziy institut hisoblanadi. Tibbiy xizmatlar uchun hisob-kitob va baholash jarayonlarida esa tegishli maxsus tashkilotlar ishtirok etadi. Bunday tuzilma mablag‘larni umumiy fondga jamlash va tibbiy xarajatlar riskini ko‘p sonli ishtirokchilar o‘rtasida taqsimlash imkonini beradi.

Tizimda yollanma xodimlar uchun sug‘urta badali ish haqiga nisbatan foiz ko‘rinishida hisoblanadi; oddiy korxona xodimlari bo‘yicha majburiyatning teng yarmi xodim, teng yarmi ish beruvchi zimmasiga yuklanadi. Xususiy maktab o‘qituvchilari uchun 50 foiz xodim, 30 foiz ish beruvchi va 20 foiz davlat ulushi qo‘llanadi. Mustaqil band bo‘lganlar uchun esa alohida hisoblash qoidalari mavjud. Shu tariqa badal mexanizmi to‘lov qobiliyatini hisobga olish bilan birga, turli mehnat toifalari bo‘yicha moliyaviy javobgarlikni ajratadi.

Koreya tajribasining asosiy afzalligi faqat badal yig‘ishning markazlashganida emas, balki to‘lovlar, davlat ko‘magi va tibbiy xizmatlarni xarid qilish mexanizmlarining yagona boshqaruv

konturida uyg‘unlashganidadir. Biroq bunday markazlashuv moliyaviy xatarlarni avtomatik bartaraf etmaydi: davolash narxlari va xizmatlar hajmi o‘sganda xarajatlarni nazorat qilish mexanizmlari zarur bo‘ladi.

1-jadval

Janubiy Koreyada yollanma xodimlar uchun NHIS badal stavkasi, 2014–2024-yillar [6]

Yil	Badal stavkasi, %	Yil	Badal stavkasi, %
2014	5,99	2020	6,67
2015	6,07	2021	6,86
2016	6,12	2022	6,99
2017	6,12	2023	7,09
2018	6,24	2024	7,09
2019	6,46	—	—

2014-yildagi 5,99 foizlik stavka 2024-yilga kelib 7,09 foizga yetgan. Mutlaq o‘sish 1,10 foiz punktni, nisbiy o‘sish esa taxminan 18,4 foizni tashkil etadi. 2023–2024-yillarda stavkaning o‘zgarmagani moliyaviy tushumlar faqat tarif oshishi hisobiga shakllanmasligini, ish haqi bazasi va sug‘urtalanganlar soni ham muhim ekanini ko‘rsatadi. 2019-yil stavkasi avvalgi materialda 6,46 foiz deb berilgan bo‘lsa, NHIS rasmiy jadvalida 6,46 foiz qayd etilgan; ushbu maqolada rasmiy qiymat qo‘llanildi.

Badal stavkasining bosqichma-bosqich o‘sishi tizimning uzoq muddatli moliyaviy ehtiyojlariga moslashish vositasi sifatida talqin qilinadi. Biroq stavkani oshirishning iqtisodiy chegarasi mavjud: ish beruvchi xarajatlari, rasmiy bandlik va uy xo‘jaliklarining real daromadlariga ta’sirini hisobga olish lozim. Shuning uchun sug‘urta badali parametrlarini fiskal, mehnat bozori va ijtimoiy himoya siyosati bilan birgalikda baholash maqsadga muvofiq.

Moliyaviy barqarorlikni ta’minlashda tarif o‘zgarishi bilan birga badallarni undirish intizomi, to‘lov bazasining kengligi, soliq ma’lumotlari bilan integratsiya va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun maqsadli kompensatsiya muhim o‘rin tutadi. Mazkur jihatlar O‘zbekiston uchun ham sug‘urta mexanizmini bosqichma-bosqich rivojlantirishda alohida ahamiyatga ega.

2-jadval

NHIS moliyaviy ko‘rsatkichlari, 2024-yil (trln Koreya voni) [7]

Ko‘rsatkich	Hajmi	Daromaddagi ulushi, %
Jami daromad	99,087	100,0
Sug‘urta badallari	83,952	84,7
Davlat ko‘magi	12,166	12,3
Boshqa daromadlar	2,969	3,0
Jami xarajatlar	97,363	—
Shundan: sug‘urta bo‘yicha tibbiy to‘lovlar	93,769	—
Yillik moliyaviy natija (profitsit)	1,724	—

2024-yilda NHISning jami daromadlari 99,087 trln von, jami xarajatlari 97,363 trln vonni tashkil etgan. Daromadlarning 84,7 foizi sug‘urta badallari hisobidan shakllangan. Davlat ko‘magi 12,3 foiz, boshqa daromadlar esa 3,0 foizga teng bo‘lgan. Demak, moliyalashtirishning tayanch manbai badallar bo‘lsa-da, davlat transferlari tizimning ijtimoiy funksiyalarini bajarishida sezilarli qo‘shimcha manba sifatida qatnashadi.

2024-yilgi moliyaviy natija taxminan 1,724 trln von profitsit bilan yakunlangan. Biroq bu ko‘rsatkich 2023-yildagi 4,128 trln von atrofidagi profitsitdan ancha past. Ushbu holat moliyaviy tizim ijobiy natijaga ega bo‘lsa ham, daromad va xarajatlar o‘sishi o‘rtasidagi nisbatga sezgirligini ko‘rsatadi. Shu bois faqat yillik profitsitga qarab tizimni mutlaq barqaror deb baholash yetarli emas.

Jami xarajatlarning 93,769 trln voni tibbiy sug‘urta to‘lovlariga yo‘naltirilgan. Bu xarajatlar tarkibida tibbiy xizmatlar xaridi ustuvorligini ifodalaydi. Avvalgi taqdim etilgan materialda

operatsion xarajatlar 3,5 foiz, tibbiy to‘lovlar 96,5 foiz deb berilgan; rasmiy 2024-yil moliyaviy ijro ko‘rsatkichlari o‘zining hisoblash bazasiga ega. Shu sababli turli tasnif va hisob usullarini bir-biriga aynan tenglashtirmaslik lozim.

Koreyada davlat moliyaviy yordami mexanizmining muhim xususiyati — umumiy budjet va sog‘liqni mustahkamlashga yo‘naltirilgan maqsadli tushumlar orqali qo‘llab-quvvatlashdir. Normativ asoslarda keltiriladigan 14 va 6 foizlik ko‘rsatkichlar tegishli hisoblash bazasiga nisbatan belgilangan me’yorlar bo‘lib, 2024-yildagi haqiqiy jami daromad tarkibidagi ulushlardan farqlanadi [8]. O‘zbekiston sharoitida ham rejalashtirilgan ajratmalar, amalda o‘tkazilgan mablag‘lar va jami tushumlardagi ulushlarni alohida hisobga olish talab etiladi.

Birinchi omil — risklarni birlashtirish. Keng sug‘urtalanganlar bazasi davolanish xarajatlari bir vaqtning o‘zida barcha ishtirokchilarda yuzaga kelmasligi hisobiga moliyaviy yukni taqsimlaydi.

Ikkinchi omil — daromadga bog‘langan badallar. Bu yondashuv moliyalashtirish bazasini iqtisodiy faollik bilan bog‘laydi, biroq iqtisodiy pasayish yoki ish haqi o‘sishining sekinlashuvi davrida tushumlar xatarini ham keltirib chiqaradi.

Uchinchi omil — davlatning kompensatsion ishtiroki. Davlat ko‘magi kam ta’minlangan va badal to‘lash imkoniyati cheklangan qatlamlarning tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini qo‘llab-quvvatlaydi.

To‘rtinchi omil — raqamli ma’lumot almashinuvi. Sug‘urtalanganlar reyestri, xizmatlar hisoboti, to‘lovlarni tekshirish va moliyaviy monitoring integratsiyasi noqonuniy yoki asossiz xarajatlar xavfini kamaytirish imkonini beradi.

Beshinchi omil — xarajatlarni boshqarish. Tibbiy xizmatlar uchun tariflar, klinik standartlar, xizmat hajmini nazorat qilish va natijadorlik ko‘rsatkichlari moliyalashtirish sifatiga ta’sir etadi. Shunga qaramay, xarajatlarni keskin cheklash tibbiy yordam sifati yoki undan foydalanish imkoniyatlarini yomonlashtirishi mumkin. Shu sababli moliyaviy tejamkorlik va klinik natijalar o‘rtasidagi muvozanat asosiy mezon bo‘lishi zarur.

Koreya tizimida aholining qarishi, murakkab davolash usullari ulushining ortishi va yuqori texnologik tibbiyot xarajatlari istiqboldagi moliyaviy bosim omillaridir. Bu xatarlarni faqat badal stavkasini oshirish orqali hal qilish qiyin; profilaktika, birlamchi bo‘g‘inni kuchaytirish, to‘lov mexanizmlarini takomillashtirish va ma’lumotlarga asoslangan rejalashtirish birgalikda qo‘llanilishi lozim.

3-jadval

Koreya tajribasining O‘zbekiston uchun moslashtiriladigan elementlari

Koreya tajribasi	O‘zbekiston uchun taklif	Kutiladigan natija
Yagona risk fondi	Kafolatlangan paket xarajatlarini jamg‘arma orqali konsolidatsiya qilish	Moliyaviy risklarni kengroq taqsimlash
Xodim–ish beruvchi badallari	Badallarni fiskal imkoniyat va bandlik tahlili asosida bosqichma-bosqich joriy etish	Daromad manbalarini diversifikatsiya qilish
Davlat ko‘magi	Ijtimoiy himoyaga muhtojlar badalini budjetdan qoplash mexanizmini baholash	Teng foydalanish imkoniyati
Raqamli monitoring	Elektron reyestr, hisob-kitob va klinik ma’lumotlarni integratsiyalash	Shaffoflik va nazorat
Natijaga yo‘naltirilgan xarid	DRG va KPI vositalarini pilot asosida sinovdan o‘tkazish	Xarajat va sifat muvozanati

* Izoh: jadval muallif tomonidan tuzilgan.

O‘zbekiston uchun birinchi ustuvor yo‘nalish — davlat kafolatlagan tibbiy xizmatlar paketining hajmi, moliyalashtirish manbalari va xarid qilish tartibini aniq belgilashdir. Kafolatlangan paket doirasidagi xarajatlar yagona moliyaviy boshqaruv tizimida hisobga olinishi muassasalar o‘rtasidagi resurs taqsimotini shaffoflashtirishga yordam beradi. Bunda hududlar,

aholi tarkibi va kasallanish xususiyatlariga ko‘ra risklarni moslashtirish zarur.

Ikkinchi yo‘nalish — sug‘urta badallarini joriy etish masalasini bosqichma-bosqich baholash. Koreyada qo‘llaniladigan 50/50 taqsimotni O‘zbekistonga avtomatik tatbiq qilish to‘g‘ri emas: bunda amaldagi soliq yuki, rasmiy bandlik darajasi, korxonalar xarajatlari va uy xo‘jaliklari daromadlari hisobga olinishi kerak. Dastlab moliyaviy ssenariylar va pilot hududlarda ta’sirni baholash, keyin esa tegishli huquqiy asoslar mavjud bo‘lsa, mexanizmni kengaytirish maqsadga muvofiq.

Uchinchi yo‘nalish — davlat budjeti va sug‘urta mexanizmlari o‘rtasida aniq javobgarlikni belgilash. Davlat ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarning tibbiy xarajatlari yoki badallarini qoplash uchun maqsadli transferlarni rejalashtirishi, jamg‘arma esa ushbu resurslar hisobidan xizmatlarni natijadorlik va sifat mezonlari asosida xarid qilishi mumkin. Bunday model budjet mablag‘larining manzilliligini oshirish imkonini beradi.

To‘rtinchi yo‘nalish — elektron tibbiy axborot tizimlari va moliyaviy hisob-kitoblarni uyg‘unlashtirish. Bemorning ro‘yxatga olinishi, tashxis, ko‘rsatilgan xizmat, elektron retsept va to‘lov hujjatlari o‘zaro bog‘langanda takroriy hisob-kitoblar hamda asossiz to‘lovlar xavfini aniqlash osonlashadi. Biroq raqamlashtirishning o‘zi samaradorlik kafolati emas: ma’lumotlar sifati, axborot xavfsizligi, audit va xodimlar tayyorgarligi ham ta’minlanishi lozim.

Beshinchi yo‘nalish — tibbiy xizmatlar uchun to‘lov usullarini takomillashtirish. Tashxisga bog‘langan guruhlar (DRG), xizmatlarni kodlash va sifat ko‘rsatkichlari (KPI) asosida xarid qilish ayrim yo‘nalishlarda xarajatlarni prognozlash va xizmat sifatini baholash imkonini beradi. Ushbu mexanizmlar pilot sinov, mustaqil baholash va klinik natijalar monitoringi bilan joriy etilgandagina kutilgan samarani berishi mumkin.

Umuman, Koreya tajribasidan olinadigan asosiy saboq bitta badal stavkasi yoki tashkiliy model emas, balki moliyalashtirish manbalari, risklarni birlashtirish, davlat kafolatlari, xizmatlarni xarid qilish va ma’lumotlarga asoslangan nazoratning o‘zaro uyg‘unligidir. O‘zbekiston uchun tavsiya etilayotgan yondashuv aynan shu elementlarning bosqichma-bosqich moslashtirilishini nazarda tutadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari Janubiy Koreya NHIS tizimining moliyaviy asosini sug‘urta badallari tashkil etishini, davlat ko‘magi esa muhim qo‘shimcha manba sifatida qatnashishini ko‘rsatdi. 2024-yilda badal tushumlari jami daromadning 84,7 foizini tashkil etgani, yillik profitsit esa 2023-yilga nisbatan qisqargani moliyaviy barqarorlikni baholashda nafaqat tushumlar hajmi, balki xarajatlar dinamikasini ham hisobga olish zarurligini tasdiqlaydi.

O‘zbekiston uchun kafolatlangan paketni moliyaviy jihatdan aniqlashtirish, risklarni birlashtirish, badallarni bosqichma-bosqich baholash, ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarni maqsadli qo‘llab-quvvatlash, raqamli monitoringni yo‘lga qo‘yish hamda DRG va KPI asosidagi xarid mexanizmlarini sinovdan o‘tkazish ustuvor yo‘nalishlar sifatida belgilanadi. Mazkur takliflar konseptual xususiyatga ega bo‘lib, aniq parametrlar va fiskal samarani baholash uchun O‘zbekistonning bandlik, daromad, tibbiy xarajatlar va demografik ko‘rsatkichlari asosida alohida aktuar hisob-kitoblar talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jumayev N.X., Raxmonov D.A. Sog‘liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning natija mezonlarini shakllantirish // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2019. — № 3. — B. 8–17.

2. Raxmonov D.A. O‘zbekistonda ijtimoiy sohani moliyalashtirishning metodologik asoslarini takomillashtirish: i.f.d. (DSc) avtoreferati. — Toshkent, 2018.

3. Bazarov Z.X. O‘zbekistonda tibbiy sug‘urtalash amaliyotini takomillashtirish: i.f.f.d. (PhD) avtoreferati. — Toshkent, 2021.

4. Malikov T.S., Olimjonov O.O. Moliya: darslik. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.

ISSN: 2181-3965
VOLUME 5

5. Shennayev X.M. O‘zbekiston Respublikasida sug‘urta faoliyatini rivojlantirish yo‘nalishlari. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021.
6. NHIS rasmiy badal stavkalari jadvali. URL: https://www.nhis.or.kr/english/wbheaa02500m01.do
7. National Assembly Budget Office (Republic of Korea). Analysis of FY2024 Financial Settlement: National Health Insurance Financial Operations. URL: https://nabo.go.kr/board/file/down.do?fid=33318668
8. Health Insurance Review & Assessment Service; NHIS. 2024 Health Insurance Statistical Yearbook (published 2025). URL: https://www.hira.or.kr/bbsDummy.do?brdBltNo=2322&brdScnBltNo=4&pgmid=HIRAA020045020000